

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΟΣΧΟΝΑΣ

1. Η εκλογική αναμέτρηση της 6ης Μαΐου 2012 δεν έδωσε πλειοψηφία. Αντίθετα, παρήγαγε τέσσερις (τουλάχιστον) βασικούς αλλά μειοψηφικούς αστερισμούς δυνάμεων. Θα ονομάσουμε αυτούς τους αστερισμούς «μειοψηφικούς κορμούς». Είναι οι ακόλουθοι: α) ο mainstream ευρωπαϊκός κορμός (κυρίως: ΝΔ + ΠΑΣΟΚ + Δημοκρατική Συμμαχία / Δράση / Δημιουργία Ξανά) με περίπου 38-40% της ψήφου· β) ο «αντιμνημονιακός» ευρωπαϊκός κορμός (κυρίως: ΣΥΡΙΖΑ + ΔΗΜΑΡ + Οικολόγοι Πράσινοι) με περίπου 26%-28%· γ) ο αντιευρωπαϊκός κορμός (κυρίως: ΚΚΕ + ΑΝΤΑΡΣΥΑ) με περίπου 10-12%· και δ) ο ριζοσπαστικός δεξιός κορμός (Ανεξάρτητοι Έλληνες + ΛΑΟΣ) με περίπου 13%.¹ Όλοι οι πιο άνω μειοψηφικοί «κορμοί» είναι πολιτικά «χαλαροί» (με «οριακούς» παίκτες και θέσεις στο εσωτερικό τους) και εκλογικά ασταθείς, με ασταθέστερο όλων τον αστερισμό της ριζοσπαστικής Δεξιάς. Ο εκλογικός συσχετισμός της 6ης Μαΐου δεν έδωσε κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Ούτε οι μνημονιακές δυνάμεις (παρά το bonus των 50 εδρών) ούτε οι αντιμνημονιακές ήταν σε θέση να σχηματίσουν στέρεη και μακράς πνοής κυβέρνηση. Υπ' αυτό το πρίσμα, αποτελεί ευτυχές γεγονός η προσφυγή σε νέα εκλογική αναμέτρηση.

2. Ένα σημαντικό τμήμα μοντέρνων φιλοδυτικών τμημάτων της ελληνικής κοινωνίας, απογοητευμένο από τις παθογένειες του μεταπολιτευτικού μοντέλου, στήριξε ή ανέχτηκε τη σκληρή οικονομική και κοινωνική πολιτική του μνημονίου είτε γιατί θεώρησε ότι οι συνοδευτικές μεταρρυθμίσεις (στον δημόσιο τομέα και στη λειτουργία της ιδιωτικής οικονομίας) θα διόρθωναν αγκυλώσεις και ανορθολογισμούς δεκαετιών («η κρίση είναι ευκαιρία») είτε για να αποφευχθεί η έξοδος από την ευρωζώνη. Το τμήμα αυτό περιλάμβανε μορφωμένα στρώματα του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, διανοητικά επαγγέλματα καθώς και σημαντικούς πυρήνες του επιχειρηματικού κόσμου. Στην ουσία, αποτελούσε τη μόνη κοινωνική

βάση στήριξης ή ανοχής των πολιτικών του μνημονίου. Οι εκλογές του Μαΐου έδειξαν ότι αυτός ο *ευρωπαϊκός «μνημονιακός» πυλώνας* έχει αποσυσπειρωθεί και πολυδιασπαστεί. Το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ συντρίβονται στα μεγάλα αστικά κέντρα και ηττώνται μεταξύ των πιο μορφωμένων και, κατά τεκμήριο, πιο φιλοευρωπαϊκών—κατηγοριών του πληθυσμού.² Η πολύ καλή αθροιστική επίδοση των μικρών φιλελεύθερων κομμάτων (Δημοκρατική Συμμαχία, Δράση, Δημιουργία Ξανά) στο εσωτερικό των αποφοίτων ανώτερης εκπαίδευσης και του επιχειρηματικού κόσμου αποτελεί χαρακτηριστική έκφανση της πολυδιάσπασης του ευρωπαϊκού μνημονιακού πυλώνα.³ Επιπλέον, ένα μεγάλο τμήμα του δυτικόστροφου τμήματος της ελληνικής κοινωνίας ψήφισε, πέραν της φυσικής επιλογής της ΔΗΜΑΡ, τον ΣΥΡΙΖΑ.⁴ Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχει πολιτικά *συνεκτικός ευρωπαϊσμός*. Ένα σημαντικό τμήμα του, που εκφράζεται κυρίως μέσω της Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ και ΔΗΜΑΡ) και των Οικολόγων, είναι έντονα—λιγότερο ή περισσότερο—ευρωκριτικό και αντίθετο στις σημερινές ευρωπαϊκές πολιτικές. Το δε άλλο, το λεγόμενο «μνημονιακό», είναι πολιτικά διαιρεμένο και στο εσωτερικό της ευρύτερης κοινωνίας μάλλον αποδεκατισμένο. Οι πολιτικές του μνημονίου υπονόμισαν καθοριστικά την κομματική και πολιτική αντιπροσώπευση του mainstream ευρωπαϊσμού. Η «επιθυμία της Ευρώπης» δεν διαθέτει κεντρικό και αδιαμφισβήτητο πυλώνα έκφρασης. Η παλαιά πολιτισμική διαίρεση μεταξύ «δυτικόστροφων» και «εσωστρεφών» ρευμάτων έχει εξασθενήσει περισσότερο από ποτέ.

3. Ο ΣΥΡΙΖΑ κατέγραψε τα υψηλότερα ποσοστά του στους μισθωτούς του δημόσιου τομέα (22.1%), στους μισθωτούς του ιδιωτικού (18.9%), στους άνεργους (21.5%), στους φοιτητές και σπουδαστές (19.2%) και στους λαϊκούς δήμους της Αττικής. Η ρήξη με την παραδοσιακή εκλογική κοινωνιολογία του αναγεννητικού κομμουνιστικού και κομμουνιστογενούς χώρου είναι προφανής. Η αριστερά που εκπροσωπεί ο νέος ΣΥΡΙΖΑ είναι νεανική, λαϊκή και επικεντρωμένη στον κόσμο της μισθωτής εργασίας.

Είναι ταυτόχρονα περισσότερο «μοντέρνα» και «ευρωπαϊκή» από όσο οι αντίπαλοί της υποστηρίζουν. Αυτό περιορίζει τη διεισδυτικότητα του διλήμματος «ευρώ ή δραχμή». Αν ο ΣΥΡΙΖΑ δεν διαπράξει μέγιστο τακτικό λάθος, το δυνάμει εκλογικό του σώμα δεν θα διεμβολιστεί εύκολα από το ως άνω δίλημμα. Το πλεόνασμα ευρωπαϊκής ισχύος των «μνημονιακών» είναι οριακό για να επιβάλει τους όρους της διάζευξης που θα κυριαρχήσει την 17η Ιουνίου.

4. Πηγαίνει το «παρακμιακό ΠΑΣΟΚ» στον ΣΥΡΙΖΑ, όπως θεωρούν πολλές αναλύσεις; Από τη σκοπιά της εκλογικής κοινωνιολογίας, η απάντηση δεν είναι απλή. Καταρχάς, η γενιά που τη δεκαετία του 1980 επωφελήθηκε περισσότερο από άλλες της ανόδου του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία ψηφίζει σήμερα ελαφρώς λιγότερο ΣΥΡΙΖΑ (ηλικιακή ομάδα 55-64: 16.3%) και πολύ περισσότερο ΠΑΣΟΚ (17.5%) από ό,τι αντιστοίχως ψηφίζουν οι νεότερες ηλικιακές ομάδες.⁵ Σύμφωνα με τα στοιχεία του κοινού exit poll, το ποσοστό του ΣΥΡΙΖΑ στους ελεύθερους επαγγελματίες—αυτοαπασχολούμενους είναι 17.8% (υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο) γεγονός που δείχνει ότι ένα σημαντικό τμήμα των κατεχοχόν στρωμάτων της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, κυρίως προερχόμενο από το ΠΑΣΟΚ, βρίσκεται σήμερα στις εκλογικές γραμμές του ΣΥΡΙΖΑ. Στην πραγματικότητα, τόσο η επιρροή του ΠΑΣΟΚ (9.1%) όσο και της ΝΔ (13.2%) στην παραδοσιακή μικροαστική τάξη και στα ελεύθερα επαγγέλματα καταρρέουν. Ωστόσο, ο ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος εισδύει δυναμικά σε όλες τις κατηγορίες του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, δεν φαίνεται να καταγράφει μια ιδιαίτερη και διακριτή δυναμική στο εσωτερικό αυτής της κοινωνικής ομάδας, έστω και αν υπερ-εκπροσωπείται.⁶ Ο καθυστερημένος ελληνικός μικροκαπιταλισμός, όπως εμφανίζεται και από την κατανομή της ψήφου σύμφωνα με το επίπεδο μόρφωσης, δεν εκφράζεται παρά μόνον δευτερευόντως, από τον ΣΥΡΙΖΑ. Συνολικά, η σύνθετη κοινωνιολογική εικόνα του εκλογικού σώματος του ΣΥΡΙΖΑ, ισχυρά εστιασμένη στους μισθωτούς του δημόσιου και ιδιω-

τικού τομέα, στους ανέργους και στις νεότερες ηλικίες, δεν επιβεβαιώνει τις ιμπεριονιστικές αποτυπώσεις βιαστικών αναλυτών. Ωστόσο, το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ο ΣΥΡΙΖΑ εμφανώς «χάϊδεψε» τη μικρή και τη μεσαία επιχείρηση (επικεντρώνοντας τις καταγγελίες του συνήθως στους μεγάλους φοροφυγάδες) είχε πιθανώς θετικές επιπτώσεις στην ικανότητα του να έλκει την ψήφο ομάδων που με το μεγάλο οικονομικό και δημογραφικό τους βάρος συνέβαλαν σημαντικά στη χρεωκοπία της χώρας. Συνολικά, ο ΣΥΡΙΖΑ βρίσκεται στο επίκεντρο ενός μεγάλου κοινωνικού κύματος που σε μεγάλο βαθμό υπερβαίνει ομάδες και τάξεις, παρά τη δομημένη ταξικά ψήφο που τον στηρίζει.

5. Η μεγαλύτερη έκπληξη των εκλογών της 6ης Μαΐου 2012 είναι η εκλογική επίδοση της ΝΔ. Η ΝΔ κατάφερε και να είναι το πρώτο κόμμα στη χώρα και να καταγράψει το χαμηλότερο ποσοστό στην μεταπολιτευτική ιστορία του ελληνικού συντηρητισμού. Για προπορευόμενο κόμμα, η επίδοσή της είναι καταστροφική, και για κόμμα που καλείται να υπερασπίσει την απειλούμενη θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη, η δημογραφική και γεωγραφική σύνθεση της ψήφου της είναι απογοητευτική. Το έλλειμμα εκλογικής δυναμικής και πολιτικής ακτινοβολίας της ελληνικής δεξιάς είναι εκκωφαντικό. Η άλλοτε παράταξη της Ευρώπης μυρίζει υπερβολικά «παρελθόν». Συνεπώς, η ικανότητα της να εκφράσει αποτελεσματικά τις συστημικές δυνάμεις σε μια περίοδο που η δυναμική ΣΥΡΙΖΑ επιταχύνει τον ιστορικό χρόνο είναι μικρή.⁷

6. Η εξαιρετική προεκλογική εκστρατεία του ΣΥΡΙΖΑ εν όψει των εκλογών της 6ης Μαΐου κατέδειξε και τις μεγάλες εκλογικές δυνατότητες αλλά και τη σταδιακή διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής στρατηγικής ηγεσίας στο εσωτερικό του αριστερού ριζοσπαστικού χώρου. Ο ΣΥΡΙΖΑ είναι η μόνη δύναμη που εκφράζει την ελπίδα σε μια χώρα στα πρόθυρα νευρικής κρίσης και πλήρους οικονομικής κατάρρευσης. Λίγα κόμματα στην ιστορία (όχι μόνο της Ελλάδας) βρίσκονται στη θέση να εκφράζουν μια τέτοια προσδοκία. Είναι ένα μοναδικό στρατηγικό προνόμιο. Ταυτόχρονα, είναι η δύναμη που περισσότερο από κάθε άλλη συμπυκνώνει τις ανησυχίες και τους φόβους για το αύριο. Ο ΣΥΡΙΖΑ, χωρίς την ανάλογη ιδεολογική και προγραμματική προετοιμασία, καλείται να αντιμετωπίσει τον ίλιγγο μιας κατακλυσμικής ιστορικής στιγμής –εξαιρετικά σημαντικής για τη χώρα

αλλά και εξαιρετικά επικίνδυνης για τον ίδιο. Ο τρόπος που η ηγεσία του θα διαχειριστεί την ένταση ανάμεσα στην ελπίδα και στον φόβο, ανάμεσα στις «εύκολες» υποσχέσεις του παρελθόντος και στον επιβεβλημένο ρεαλισμό του παρόντος, θα προσδιορίσει το εκλογικό αποτέλεσμα της 17ης Ιουνίου.

7. Η εκλογική αναμέτρηση της 6ης Μαΐου ανήκει στην κατηγορία των «κρίσιμων εκλογών» (critical elections), εκείνων δηλαδή των εκλογικών αναμετρήσεων που αποδορούν/αναδορούν το κληρονομημένο εκλογικό και κομματικό τοπίο. Κρίσιμες είναι οι εκλογές που «εγκαινιάζουν» μια πορεία μεγάλης απορρύθμισης (ο Pierre Martin τις ονομάζει *εκλογές ρήξης*), όπως κρίσιμες είναι και οι εκλογές που «ολοκληρώνουν» αυτή την πορεία, δημιουργώντας μια νέα σταθερή εκλογική ισορροπία (επαν-ευθυγράμμιση).⁸ Η εκλογή της 6ης Μαΐου αποτελεί κλασσική «εκλογή ρήξης». Η ρήξη δεν είναι μόνον απορρύθμιση «μεγέθους» (διαταραχή στη σχέση εκλογικής ισχύος Δεξιάς-Αριστεράς, διαταραχή στη σχέση εκλογικής ισχύος των κομμάτων του παραδοσιακού δικομματισμού σε σχέση με τα «άλλα» κόμματα) αλλά και απορρύθμιση «δομής» (ρήξη της παλαιάς σχετικά σταθερής εκλογικής τάξης, ρήξη που αφορά και την εκλογική συμπεριφορά των κοινωνικών ομάδων και τη γεωγραφία της ψήφου). Η εκλογική αυτή «ρήξη» συνοδεύεται από την απορρύθμιση του κομματικού συστήματος. Η κατάρρευση του μεταπολιτευτικού δικομματισμού, η ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ σε πόλο που διεκδικεί εναλλακτική εντολή διακυβέρνησης, η ανάδυση της ΔΗΜΑΡ, ενός μετριοπαθούς πόλου στα αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας (πόλος που στη Δυτική Ευρώπη συνήθως εκπροσωπείται από τους Πράσινους), η υπέρβαση του ιστορικού «αντιφασισμού» που χαρακτηρίζει όλες τις φάσεις της μεταπολίτευσης (μέσω της δυναμικής εισόδου στη Βουλή της Χρυσής Αυγής), η τάση προς κυβερνήσεις συνασπισμού, είναι καινοτομίες που θέτουν σε δοκιμασία τις παλαιές σταθερές. Το ελληνικό κομματικό σύστημα βρίσκεται σε μετάβαση και οι εκλογές της 6ης Μαΐου είναι εκλογές ρήξης αλλά και «μεταβατικές» εκλογές. Σε αυτό το πλαίσιο, η κοινωνιολογία και γεωγραφία της ψήφου παρέχουν μόνο προσωρινές και ασταθείς ενδείξεις που θα συμπληρωθούν από τις πιθανώς εξίσου προσωρινές και ασταθείς «ενδείξεις» της εκλογικής αναμέτρησης του Ιουνίου. Η διαμόρφωση μιας νέας σταθε-

ρότητας –και μιας νέας σταθερής κομματικής δομής– θα χρειαστεί μάλλον πολύ δρόμο για να επιτελεστεί. Γι' αυτό προτρέχουν οι αναλύσεις που θεωρούν «τελειωμένο» το ένα κόμμα ή το άλλο, γι' αυτό βιάζονται οι προσεγγίσεις που αποδίδουν τον ένα ρόλο ή τον άλλο σε νέους παίκτες ή σε παλαιούς που ενδυναμώθηκαν. Γι' αυτό και είναι αβέβαια και τα συμπεράσματα που προηγήθηκαν.

3 Ιουνίου 2012

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Το κόμμα της Χρυσής Αυγής, κόμμα εκτός δημοκρατικού τόξου, δεν συμμετέχει ούτε ως ή άλλως στη διαδικασία σχηματισμού κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας και κυβέρνησης.
- 2 Με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης, η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ καταγράφουν τα χαμηλότερα ποσοστά τους μεταξύ των απόφοιτων ΑΕΙ και ΤΕΙ. Συγκεκριμένα, η ΝΔ λαμβάνει το 14.3% και το ΠΑΣΟΚ το 10.6% της ψήφου της εν λόγω κατηγορίας, έναντι αντιστοίχως 29.5% για τη ΝΔ και 21.4% για το ΠΑΣΟΚ στο εσωτερικό της κατηγορίας «έως απόφοιτοι Δημοτικού». Πηγή: κοινό exit poll των: Marc, Alco, Metron Analysis, MRB, Opinion.
- 3 Ενδεικτικά, η Δημιουργία Ξανά, η Δημοκρατική Συμμαχία και η Δράση έλαβαν 11.2% της ψήφου των αποφοίτων ΑΕΙ και ΤΕΙ, έναντι 6.51 σε πανελλαδικό επίπεδο. Πηγή: κοινό exit poll, ό.π.
- 4 Ο ΣΥΡΙΖΑ έλαβε μεταξύ των αποφοίτων ΤΕΙ και ΑΕΙ 18.9%, σύμφωνα με το κοινό exit poll, λιγότερο σύμφωνα με το exit poll της Κάπα Research.
- 5 Πηγή: κοινό exit poll, ό.π.
- 6 Οι Ανεξάρτητοι Έλληνες (12.9%) και η Χρυσή Αυγή (8.7%) εμφανίζουν ισχυρή υπερεκπροσώπηση στο εσωτερικό της κατηγορίας ελεύθεροι επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενοι. Σύμφωνα με τον Χριστόφορο Βερναρδάκη, η Χρυσή Αυγή αναδείχτηκε πρώτο κόμμα (με το εντυπωσιακό 19.2%) στο εσωτερικό της μικρής και μεσαίας ιδιοκτησίας (εμπόριο, βιοτεχνία). Βλ. Χρ. Βερναρδάκης, «Οι εκλογές της νέας μεταπολίτευσης», *Η Αυγή*, 13.5.2012.
- 7 Είναι ενδεικτικό και άκρως εντυπωσιακό ότι η ΝΔ κατέγραψε μόλις 10% στις ανώτερες επιχειρηματικές και εργοδοτικές τάξεις. Βλ. Βερναρδάκης, ό.π.
- 8 Pierre Martin, *Comprendre les évolutions électorales. La théorie des réalignements revisitée*, Presses de Sciences Po, Παρίσι 2000.